

Ami a csomagból kimaradt - Interjú Csaba László közgazdászprofesszorral

2006. augusztus 20. 00:00

- Hogyan értékeli, milyen intézkedésekre van szükség a külső-belső egyensúly helyreállítása érdekében, s mire vállalkozik mindebből a Gyurcsány-csomag? Elérheti-e azokat a célokat, amelyek érdekében meghirdette az adott változtatásokat?

- Az egyensúly helyreállítása érdekében szükséges intézkedéseket kollégáimmal május elején publikáltuk a Central European Management Intelligence (CEMI) által jegyzett Makroegyensúly és növekedés a magyar gazdaságban című dolgozatban. Azt nem állítom, hogy az abban részletekbe menően leírtakat akár holnap ki lehetne hirdetni törvény formájában, de azt igen, hogy az a munka valós számok alapján ad egy helyzetképet, megfogalmazza, hogy milyen mértékű változtatások szükségesek. Az a "csomag" azt is tartalmazza, hogy milyen zsánerű intézkedéseket indokolt hozni, s végül mindezekkel összhangban konkrétumokat javasol. Ezekkel persze lehet vitatkozni, de az biztos, hogy a három tényező - mérték, jelleg, intézkedések - rendszert képvisel. Ugyanezt a Gyurcsány-csomagról nem lehet elmondani.

Az igazi veszélyt számomra ebben az jelenti, hogy a kormány azokra a "szakértőkre" hallgat, akik azt mondják, amit a hatalom hallani szeretne. Vagyis hogy a kialakult helyzetet kismértékű kiigazítással, illetve távlatos, de ma nagy konfliktusokat nem keltő intézkedésekkel is lehet orvosolni. Ez azért veszélyes, mert ha a macska farkát le kell vágni, akkor azt lehetőleg egyszerre kell megtenni, nem például négy részletben, mert az már szadizmus. Most viszont, ha jól értem, inkább az utóbbira látszik esély. Legalábbis én így értelmezem a pénzügyminiszter azon kijelentéssorozatát, amely szerint most van egy egyszeri kiigazítás, aztán lesz egy az őszi önkormányzati választások után, még egy a jövő évi költségvetésben, majd egy-egy 2008-ban, illetve a konvergenciaprogram végrehajtásakor.

Ez azt jelenti, hogy mindkét szóba jöhető tiszta megoldásból a negatívumokat vesszük át. Összességében bármely megszorító intézkedés ellenállást fog kiváltani. Ezért nem is értettem a kormányfő azon kijelentéseit, amelyekben elismerte ugyan, hogy mindenütt növelni kell a terheket, de aztán szép sorban minden fontosabb társadalmi csoportot kivételként említett: a vállalkozásokat, aztán a munkavállalókat, a nyugdíjasokat.

Az egyensúlyteremtés, akár kicsi, akár nagy, biztosan okoz társadalmi felháborodást - ezt rögtön lehetett is látni. Nem érdemes tehát kicsit vágni, mert az is fáj, viszont kicsi nyisszantással nem oldottunk meg semmit, mert az egyensúlyhiány mértéke, az azt kiváltó összetevők, illetve az azt megalapozó intézményi fölállás nagyjából változatlanul marad. Ezért vélem úgy, hogy a Gyurcsány-csomag nem oldja meg a gondjainkat.

- Hogy látja, a kitűzött célok közül melyek nem fognak teljesülni és fordítva: egyfajta nem szándékolt mellékhatásként milyen következmények állhatnak elő?

- Számomra ez a csomag egyszerre problematikus a mérete, a jellege és a konkrét intézkedések tekintetében. Először is, méretében elégtelen - ezt mára a legtöbb elemző így látja. Ezért aztán, bár a választóközönség elidegenítésére alkalmas, a piacokat nem nyugtatta meg, ezt a célját nem érte el. Ez összefügg azzal, hogy a 2005-re tervezett másfél százalékos GDP-arányos kiigazítás akkor lett volna elégséges, ha a kiinduló államháztartási adatok hitelesek lettek volna. Akik a másfél százalékot elegendőnek tartották - gazdaságkutatók és mások -, azok nagyjából hitelt adtak a PM prognózisainak. Ha abból ennyit elveszünk, akkor a maradék tényleg csaknem annyi, mint amennyi a költségvetési törvényben van. Az utóbbi napvilágot látott 10%-os GDP-arányos hiányból viszont nem elég másfél százalékot elvenni, ez biztos, még akkor is, ha nem tudjuk, miért változott meg a kormány helyzetértékelése a választások után. Hozzáteszem: mi 5-6 százalékpontos kiigazítást tartottunk szükségesnek.

Másodszor, a csomag jellege szintén problematikus. Hiszen java része a bevételi oldalt érinti, a kiadásokkal szinte alig foglalkozik. Ezt eleinte sokan vitatták - nem is olyan régen egy élő tévéműsorban valaki nagyon összeszidott ezen véleményem miatt -, manapság azonban már inkább az a vita tárgya, hogy a súlypont 60-40%, 80-20% vagy 92-8% arányban toródik-e el a bevételek felé. A számszaki vitába nem akarok belemenni, hiszen az adóbevételek dolgában általában erős túlbecslések lehetségesek, de most is azt mondom, hogy ez a csomag a bevételi oldalra súlyoz. Ez azért nem

mindegy, mert így csupán átmenetileg orvosolhatja a problémát, ráadásul inflatorikus jellegű következményekkel, a gazdaság lassulásával jár. Tartós megoldáshoz csak a kiadási oldalra "súlyozó" kiigazítás vezet el.

A CEMI tanulmányában azt javasoltuk, hogy a súlypontot a kiadási oldalra helyezték, még hozzá háromnegyed-egy negyed, négyötöd-egyötöd arányban. Nos, ezt nem hallgatták meg. Megjegyzem: az utóbbi másfél évben lényegében egyedül voltam a hazai közgazdászok közül, aki mindenfajta adócsökkentést ellenzett, mondván: ennek még nincs itt az ideje, ezért ha "vissza kell emelni", az nagyon nem lesz jó. Ám ezzel együtt azt is mondtam, hogy a kiadásokra fókuszáló kiigazításra van szükség.

A harmadik probléma az, hogy a csomag vagy inkább intézkedéssorozat szinte mit sem mond a strukturális gondokról. Pedig a költségvetés kiadási oldalát nem lehet megváltoztatni oly módon, hogy a szerkezetről, az állam szerepvállalásának mértékéről nem rendelkezünk konkrét, egyértelmű elképzelésekkel. Az nem program, hogy azt akarjuk: legyen egy olyan egészségügyi rendszer, amely kevesebbe kerül, s amelynek jóvoltából mindenki örökké fiatal és egészséges lesz. Strukturális reformok nélkül pedig nem történik más, mint hogy több pénzt teszünk egy rossz rendszerbe. Ez nem reform, hanem pazarlás.

Vagyis a Gyurcsány-csomag nem jeleníti meg azokat a szerkezeti elemeket, amelyek akár a CEMI, akár velem együtt lényegében minden külső szakértő javaslatának a lényegét képezik. Tulajdonképpen a kialakult szerkezetű bevételek mértékének emelését és a behajtás szigorítását hirdette meg. S miközben elégtelen mértékben javít az egyensúlyhiány mennyiségi mutatóin, zavarossága, összehangolatlansága, rossz kommunikáltsága és a konkrét reformelemek hiánya miatt nem tudja betölteni azt a bizalomépítő szerepet, amely egyébként a legfontosabb lenne. Sokkal fontosabb ugyanis a piacok bizalmának visszaszerzése, mint az, hogy a mutatók végül miként alakulnak.

- A pénzügyi piacok régen "kimondták" a diagnózist, és minden idegességük ellenére aránylag türelmesen finanszírozták a hiányt, miközben sürgették a konszolidációt.

- Ha megnézzük bármelyik gyors reformokra vállalkozó országot - leginkább Szlovákiát, de jó a balti országok, a svédek, a spanyolok példája is -, azt látjuk: a történetükben az a közös, hogy a számszerűsések nagyon bizonytalanok. Általános tapasztalat (s ennek nagy irodalma van a közgazdasági sajtóban), hogy a költségvetési kiigazítások csupán a változtatások irányában válnak valósággá, a mértékekben szinte soha. Szlovákiában például 2005-öt leszámítva egyszer sem jöttek be a mutatók, de - akár csak egy évtizeddel előbb Magyarországon - az intézményi reformok végrehajtása, az átalakítások jellege, lendülete bizalmat ébresztett a befektetők körében. Ugyanezt nálunk is el lehetett volna érni egy idejében meghozott, kellő elszántságot mutató, a szerkezeti reformok elemeit nem általánosságokban, hanem konkrét intézkedésekben tartalmazó programmal, amelynek voltaképpen három részből kellene állnia: konvergenciaprogramból, reformprogramból és az e kettőből visszazármasztott "éles" intézkedésekből. Az utóbbiak egyik része lehetne a pótköltségvetés, mert abban törvény szintjén vissza lehet vonni ígéreteket. Ennek híján folytatjuk az elmúlt tíz év gyakorlatát. Vagyis semmilyen ígéretet nem vonunk vissza, csak azt mondjuk, hogy pillanatnyilag nem tudjuk teljesíteni; gyertek vissza jövőre. Aztán meglepődünk, amikor jövőre, két év múlva stb. tényleg visszajönnek.

A gazdaságpolitikában nagyon fontos az időzítés is. Ha a vázolt háromrészes csomagot közvetlenül a választások után meghirdetik, azzal június végéig helyreállítható lett volna a bizalom. Megnyugodtak volna a piacok, amelyek finanszírozzák a hiányt, mi pedig botladozhatunk tovább, mint a többi ország. Olyan rendszer részei vagyunk ugyanis, amely a bizalomra épül. A piac bizalma megteremti a hitelességet, a hitelesség pedig elfedi a konkrét mértékek esetleges eltéréseit, hiszen jó irányba haladunk. Ilyenkor a folyamat elfogadható árfolyamon és feltételekkel finanszírozható, és persze önbeteljesítő - mert ha a piac elhiszi, akkor be is teljesíti a maga várakozásait. Kulcskérdés tehát a bizalom, amit viszont csak kiérdemelni lehet. Mert interaktív, legalább ketten kellene hozzá. Ezért mondtuk mi azt, hogy az adott összetételű csomagot közvetlenül a választások után meg kell hirdetni.

- Mire lehet akkor elég az intézkedéseket rögzítő, júliusban már a parlament által el is fogadott törvénycsomag?

- A hatást eléggé determinálja az, hogy 2006-ra öt helyett másfél százalékos kiigazítást céloz, s hogy a súlypontot a bevételekre teszi. De ennél sokkal nagyobb baj az, hogy hiányzik belőle a távlatosság és a reformelkötelezettséget bizonyító mértékek és intézkedések sora. Ezért is volt olyan rossz a fogadtatása a piacon, nem csak az elképesztő kommunikációja miatt. Úgy is mondhatnám, hogy nem csomagról, inkább csomagolásról van szó, de még abban sem jó, hiszen nem tud hiteles lenni.

Sajnos négy lépésben próbáljuk meg levágni a macska farkát, s miközben iszonyú kínokat okozunk, a célokat nem érjük el. A macska elrohanhat, elvérezhet stb. Vagyis mindenféle történhet, amit nem látunk előre. Július elején csak azt tudjuk, hogy mi nem történt meg - vagyis azt, hogy elmaradt a hitelesség helyreállítása. Múlik az idő, eltelik az a bizonyos száz nap is, és még nem történt semmi, ami erre mutatna. A Nemzeti Bank június 19-i 25 bázispontos kamatemelése - amely (nyilvánvalóan a testület kibővítésének hatására) igen felemás lett - bizonyos szempontból nem bírálható, mert összhangban van a gazdaságpolitika általános féltékenységével. A monetáris és a fiskális politika sajnos koherens abban, hogy mindkettő félénken nyúl az ügyekhez - ezt aztán a piacok úgy fordítják le, hogy unconvinced, nem meggyőző. Emiatt nem tudok jól válaszolni arra a kérdésre, hogy mire is lesz elég a csomag. Hiszen az időzítés és az összerendezettség hiánya eddig a negatív piaci reakciók erősödését vonta maga után ahelyett, hogy a külföldiek azt mondták volna: na végre! Már jó irányba mennek, csak éppen ebből vagy abból kicsivel több kellene. Ehelyett azt mondták: hiteltelen, elégtelen, pontatlan, inkompetens stb.

Háromféle kimenetelt látok: az egyik az, hogy beállunk egy egészen más árfolyam- és kamatszintre. Ez más inflációs pályát is jelent, valamint azt, hogy az euró bevezetése a következő években nem lesz releváns kérdés. A másik az, hogy a piac nem túri a fejleményeket, és még erőteljesebb, ezúttal piaci kiigazítással szembesülünk. Vagyis a pénzügyi eszközök nagymértékben átárazódnak. A harmadik változat szerint az eurózónán kívül maradással és 2% körüli éves növekedési ütemmel meg lehet úszni a gyengébb forintárfolyamot és a magasabb inflációt. Ennek az a veszélye, hogy letérünk a mostani gyors növekedési pályáról: a következő tíz évben a normálisan elvárható 4,5 helyett 2% lesz a gazdasági növekedés, a munkanélküliség pedig 4-4,5% helyett a duplája.

- Vajon nem arról van-e szó, hogy a kormány a kiélezett politikai harcok közegében csak az önkormányzati választások után szánja rá magát a hiányzó intézkedésekre?

- Ha ez lenne a terve, akkor júniusban kisebb csomaggal állt volna elő, őszre tartogatva a nagyobbikat. Ám ennek a jellege valamilyen formában látszana, csakúgy, mint valamiféle minimális összehangoltság. Ezt azonban nem látni. Bejelentik a gázár emelését, de rögtön a kompenzációt is. A költségvetésben befagyasztandó összegek mértéke az egyik napról a másikra növekszik a duplájára, háromszorosára. Vagy nézzük az egészségügyet. Mi is a terv? Az egyik szerint a szlovák rendszert kell bevezetni - mi ezt támogattuk -, a másik éppen ellenkezőleg, kormányprogram szintjére emelné az irányított betegellátás - szerintem teljesen hibás - ötletét. Ezek nagyon nehezen békíthetők össze.

Vagyis a válaszom a kérdésre az: nem látom ennek a lehetőségét, az előkészületeit. Tudniillik ha lenne ilyen egyeztetett terv, ki kellene látszania a jéghegy csúcsának. De nem látszik semmi. Amiket látunk, azok leginkább ötletrohamok arról, ki hol vezetne be egy-egy újabb adót.

Összességében három okból is nagyon meg lennék lepve, ha az önkormányzati választásokat követően valami gyökeresen új derülne ki. Először is az esemény ősszel lesz, márpedig a konvergenciaprogrammal már augusztusban elő kell állni. Ha ez a program komolyabb lenne az elődeinél, akkor bizonyos kényszerpályákat jelölne ki már novemberre-decemberre, illetve a következő évekre. Tehát vagy olyan komolytalan program lesz ez is, mint az eddigiek - én ezt tartom valószínűnek -, vagy már ebből is látszania kellene újabb intézkedéseknek. Másodszor nincsenek hírek - ha készülnének új bejelentések, akkor azok jellegeről ki kéne szivárognia valaminek. Harmadszor pedig minden reformhoz kell reformhangulat, ami ma idehaza egyáltalán nincs. A magyar közvélemény leginkább a németre vagy a franciára hasonlít. Ha valaki megkérdezi, hogy szükség van-e reformra, akkor tíz emberből kilenc azt mondja, igen. Ám ha ez konkrétan azt jelenti, hogy picit drágább lesz a sör, akkor azt a szociális vívmányok sárba tiprásaként élik meg. Ha egy euróval több adót kell fizetni, akkor az a vállalkozások ellehetetlenítése.

Hiányzik az érdemi társadalmi párbeszéd is. Azt készséggel elismerem, hogy Mihályi Péter kollégámnak van elképzelése az egészségügyről, de azt a július eleji beszélgetésünkön már nem tudom, hogy a kormány vajon mit gondol róla, akár csak elviekben is. Miként olyan egyszerű kérdésekre sem tudom a választ, hogy mikorra is akarja a kormány az eurót? Márpedig így hogyan tudnánk a választ a bonyolultabb ügyekben?

Nem látom a reformhangulat felkeltésének a szándékát sem. Épp ellenkezőleg. A kormányfő azt mondja: a közgazdászok ugyan előjönnek mindenféle ötletekkel, de én megvédem a nyugdíjasokat, a gyerekeseket, a tanulókat, a vállalkozókat. Szóval megvédi az egész társadalmat a közgazdászoktól. Így aztán, ha három-hat hónap múlva előállna, hogy mégiscsak a közgazdászoknak van igazuk, akkor az lenne a hiteltelen.

Ebben a helyzetben a szakértők legfeljebb találgatni tudnak, vagy kristálygömbből próbálnak jóslni - ez pedig nem olyan, mintha koherens, átgondolt, számokban, intézkedések együttesében megjelenő reformprogramot értékelnének. Nem is hallottam még, hogy a közgazdászok közül bárki ilyenként értékelte volna a bejelentett intézkedéseket.

- Az adott helyzetben milyen következményekkel számol?

- A legvalószínűbb a sodródás forgatókönyve, amely a mögöttünk hagyott négy évből már jól ismert. Sokan leírtuk: az elmúlt évek egyfajta kegyelmi állapotot jelentettek a hazai gazdaság számára. Hiszen az, hogy 2002-ben aláírtuk a csatlakozási szerződést, 2003-ban felvettük minket az EU-ba, 2004 májusában megtörtént a csatlakozás, 2005-ben pedig kézzelfogható közelségbe került az uniós források elérése, olyan várakozást indukált, amely felülírt mindenfajta makroökonómiát. A döntéshozók azonban mintha nem értenék, hogy ez nem tart örökké, s amikor megváltozik a széljárás, akkor ugyanazok a banális, jelentéktelen hibák, amelyek éveken keresztül semmilyen következménnyel nem jártak, kapitálisnak bizonyulhatnak. Olyannyira, hogy akár az egész szekeret felboríthatják. Ennek vagyunk most részben a tanúi. A költségvetési számok aligha okoznak nagy meglepetést a Valutaaalap vagy az S&P szakértőinek. De amit egy évvel ezelőtt még a kegyelmi állapotban tudomásul vettek, azt már nem fogadják el. A baj az, hogy a politikai elit nincs felkészülve arra, hogy a piaci széljárás megváltozhat. Nincs terve a rosszabb időkre. Ha pedig nincs vészforgatókönyv, akkor megnő a veszélye az önmagukat erősítő negatív folyamatok kialakulásának.

Emiatt én a sodródást sokkal veszélyesebb folyamatnak értékelem, mint mások. Attól tartok ugyanis, hogy a bocsánatos bűn a kegyelmi idő elmúltával halálössé válik, aminek sokkal súlyosabb a büntetése.

Tavaly októberben, amikor Veres János pénzügyminiszterrel együtt voltunk egy fórumon, s azt találtam mondani, hogy az olajár emelkedése szerte a világon a kamatok növelésével, a tőzsde gyengülésével társul, épp csak azt nem mondták, hogy huhogok. Nem látszott, hogy ezt a veszélyt bárki komolyan vette volna. Azt mondták: persze, mindig fel lehet vázolni egy borús jövőképet, de hát az nem elkerülhetetlen, s mi azon dolgozunk, hogy ne így legyen. Most tehát, hogy ez bekövetkezett, a hibáink, tévedéseink és melléfogásaink jelentősége is átértékelődött. Emiatt eléggé pesszimista vagyok, hiszen vagy jön hirtelen egy Bokros Lajos - akár személyesen, hiszen minden bizonnyal harcra készen áll -, vagy sodródunk és leértékelődünk. Attól tartok ugyanakkor, hogy nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba. Vagyis ha Bokros Lajos visszajönne is, az 1995-ös csomagot nem feltétlenül lehet megismételni. Hiszen azóta csaknem minden mutató megváltozott. A Bokros-csomag lényege a "meglepetésinfláció", a reálbérek csökkentése, a forintleértékelés és a vámpótlék volt: ez a négy eszköz azonban egy EU-országban már nem alkalmazható a tervezettnél nagyobb mértékben. Ezért azt gondolom, nagy a veszélye annak, hogy a folyamatot a saját tehetetlensége határozza meg, s minden intézkedés későinek és elégtelennek bizonyul majd, legyen az bármilyen nagy jelentőségű. Sőt előállhat az a helyzet, amikor már semmilyen lépés sem lehet elég nagy.

- Piaci berkekben jó ideje sokan tartanak attól, hogy elkerülhetetlenül az államháztartás és így a politikai rezsimek, a gazdaság finanszírozásában meghatározó pénzügyi piacok fognak "rendet tenni" Magyarországon, mert a pénzügyi piacok szemléletétől rendre távolságot tartó kormányzatok reménytelenül kitartanak a populizmus mellett. Egyes vélekedések szerint viszont az ilyen természetű "rendcsinálás" akár komolyabb regionális visszaesést is maga után vonhat. Hogy látja, fenyegethet-e minket a délkelet-ázsiaihoz hasonló effektus?

- Azt nem gondolom, hogy a hazai egyensúlyhiány általános feltörekvő piaci fertőzést okozna. Egyebek mellett azért sem, mert a nemzetközi pénzpiacok minden eddigi pénzügyi válságból tanultak, s ezért - már amennyire át tudom látni - nagyon megerősödtek az ellentételező ügyletek. Vagyis lényegében nincs olyan ügylet, amelynek a hátterében ne lenne egy ellenügylet, aminek az a következménye - ezt Lámfalussy Sándor már a 2000-ben megjelent könyvében leírta -, hogy a rendszerkockázat nagymértékben összezsugorodott, miközben az egyes aktorok kockázata megnőtt. Vagyis egy adott vállalat, iparág vagy akár nemzetgazdaság nagyon rosszul járhat, de a krach aligha gyűrűzik tovább.

- Az elmúlt időszakban viszonylag heves piaci reakciókat láttunk, képet kapva arról, milyen is az, amikor a piaci közösség büntet. Megmutatkozott, hogy árfolyamban, elvárt hozamfelárban mire kell számítaniuk azoknak az országoknak, régióknak, amelyek piaci kitettségük foka miatt sérülékenyebbek, hát még, ha a voluntarizmusra való hajlam uralja őket. Vajon most már a büntetési folyamat végén járunk?

- Nehéz válaszolni erre a kérdésre. Ma már tudjuk jól, hogy például az indonéz, a Fülöp-szigeteki, a hongkongi és nagyjából az orosz válság is megalapozatlan volt, amennyiben az érintett valutáknak nem feltétlenül kellett volna akkorát esniük, hiszen nem voltak meg azok a fundamentális okok, amelyek máshol valutaválsághoz vezettek. Akkor azonban mindenki azt gondolta, hogy válság van, ezért be is következett a nagy visszaesés.

A június végén megfigyelhető pénzpiaci fejlemények mintha szintén arra utaltak volna, hogy olyan folyamat kapott lábra, amely akkor alakul ki és erősödik föl, amikor mindenki egy irányban kezd fogadni. Ennek ugyan nem kell feltétlenül az ázsiai válsághoz hasonló méretű kiigazítást hoznia, de a piac a legtöbbször túllő az indokolt mértéken, és csak akkor kezd visszafordulni, korrigálni, amikor az árfolyam már nyilvánvalóan a valós érték alá esett vagy zuhant. A világ egyik legnagyobb olajtermelőjének, Európa legnagyobb katonai hatalmának számító, 1998-ra politikailag éppen konszolidálódott Oroszországban például a rubel árfolyamának az egynegyedére kellett lezuhannia ahhoz, hogy egyértelmű legyen: túllövés történt. Emiatt aztán nem is nagyon lehet megmondani, hogy mi is történik majd. Abban bízok azonban, hogy a döntéshozók további kiegészítő intézkedésekkel, kamatemeléssel, egyértelmű irányba mutató középtávú tervek mielőbbi bejelentésével, a piacok megdolgozásával még vissza tudják édesgetni a befektetőket. Így elkerülhetők a katasztrofális következmények. Bízom abban is, hogy az unió védőernyője, a jó inflációs teljesítmény, az export gyors növekedése inkább abba az irányba visz, amelyben nem gyengül tovább a forint.

- Most, július első felében hogy látja: melyek azok az intézkedések, amelyekre a lehető leggyorsabban rá kellene szánnia magát a kormánynak annak érdekében, hogy a forint ne értékelődjön le még erősebben?

- Először is nagyon jó volna, ha augusztus végénél kicsivel előbb készülne el a konvergenciaprogram, abban ambiciózus számok lennének, és valamilyen szakmai vita produktumaként látna napvilágot. Másodsor jó lenne, ha ehhez kötődően hirdetne meg a kormány hosszú átfutású reformelképzeléseket - például a közsférában alkalmazottak létszámának 20 százalékpontos csökkentését két éven belül. Ez is mutatná ugyanis az eltökéltségét. Ugyanakkor hagyni kellene, hogy az MNB Monetáris Tanácsába a kormány által delegált tagok ambiciózusabbak legyenek, és magasabb kamatszintről döntsenek. Végül gerjeszteni kellene a reformhangulatot a lakosság körében. Sokat segítene egy többéves nyugdíjkorhatár-emelési program meghirdetése. És magától értetődően együtt kell működni az IMF-fel, az EU illetékes szervezeteivel, s végre abba kell hagyni ezt az "eb ura fakó" stílusú hozzáállást. Tehát konvergenciaprogramra, reformprogramra, az unióval való együttműködésre van szükség, ami együttesen most elég is lenne. Ma még talán nem ment el a vonat, ezért ezt a lehetőséget maximálisan ki kellene használni. Bízom abban, hogy a döntéshozók felismerik a felelősségüket.

- Mi történik, ha ősszel a nemzetközi hitelminősítő intézetek részéről újabb rossz impulzusokat kapnak a pénzügyi piacok, amelyek nagybefektetői kötelezően támaszkodnak az adott kockázati besorolásokra?

- Egy ilyen fejleményen nem lehet majd meglepődni, hiszen az intézetek idejekorán szóltak. Most az "uff, én beszéltem" utáni állapot van - ha tehát elkezd repülni a tomahawk, akkor már nem lehet csodálkozni. Ezért is kell most lehetőleg minél több bizalomerosztó intézkedést hozni. A CEMI dolgozatában is ezért javasoltuk, hogy a gyors kormányalakítás

után azonnal jelentsék be az intézkedéseket, mert a lélektani hatások azonnal működésbe lépnek, miközben mondjuk a nyugdíjkorhatár felemelése csak 2010-ben, 2015-ben könnyíthet a kormány dolgán. Azzal lehet a legjobban elkerülni a leminősítést, ha nem azt mondjuk, hogy megvédjük a nyugdíjasokat a közgazdászoktól, hanem azt deklaráljuk, hogy bevezetünk egy finanszírozható nyugdíjrendszert. Remélem, hogy nem puskázzuk el a lehetőségeket, amelyek még mindig a kezünkben vannak arra nézve, hogy elkerüljük az újabb leminősítéseket.